

การเปลี่ยนยอดพันธุ์ในสวนกาแฟโรบัสต้า

การเพิ่มจำนวนต้นพันธุ์ให้มากขึ้นในสวนกาแฟโรบัสต้าที่มีอายุหลายปีและให้ผลผลิตแล้ว ทำได้โดยการตอกิ่งหรือที่เรียกกันว่า การเปลี่ยนยอด (สุรรัตน์ ทวนทวี, 2545) ซึ่งเกษตรกรที่มีสวนกาแฟอายุมากกว่า 8 ปี เมื่อทำการตัดพินต้นแล้ว และต้องการเปลี่ยนยอดให้เป็นพันธุ์ดีขึ้น ก็สามารถทำไปพร้อมกับการตัดพินต้นได้เลย โดยต้นกาแฟที่ได้รับการเปลี่ยนยอดแล้วจะให้ผลผลิตตรงตามพันธุ์ สามารถให้ผลผลิตสูงกว่าพันธุ์เดิมและให้เมล็ดกาแฟที่มีคุณภาพมากขึ้น แต่เนื่องจากกาแฟโรบัสต้าเป็นพืชผสมข้าม จึงควรปลูก/เปลี่ยนยอดคละกันอย่างน้อย 3 สายพันธุ์ โดยปลูกเป็นแถว ๆ ละพันธุ์สลับสายพันธุ์กันไป ซึ่งวิธีการเปลี่ยนยอดต้นต่อในสวนกาแฟเดิมนั้น ใช้วิธีการแบบเสียบลิ้ม (cleft graft) ที่ทำได้ง่าย รวดเร็ว และให้ผลสำเร็จดีถึง 90-100 เปอร์เซ็นต์ (สุรรัตน์ ปัญญาโตนะ และปานหทัย นพชินวงศ์, 2554) มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

1. การวางแผนผังพันธุ์และการจัดระบบการเปลี่ยนยอด

กาแฟโรบัสต้าเป็นพืชผสมข้าม จึงควรปลูกด้วยพันธุ์อย่างน้อย 3-5 พันธุ์ สลับแถวกันไป เพื่อให้ต้นกาแฟของแต่ละแถวได้รับละอองเกสรตัวผู้จากต้นข้างเคียงทั้งสองด้าน การที่ต้องปลูกหลายพันธุ์เช่นนี้จึงต้องมีการวางแผนผังพันธุ์จะได้ทราบว่าแถวใดเป็นพันธุ์ใด

2. การเตรียมต้นตอและกิ่งพันธุ์ดี

ต้นตอหรือต้นกาแฟที่จะทำการเปลี่ยนยอด อาจเป็นต้นที่เคยติดผลมาแล้ว (อายุน้อยกว่า 8 ปี) หรือเป็นต้นที่ต้องการทำการพินต้น (อายุมากกว่า 8 ปี) การเปลี่ยนทำได้ 2 ลักษณะคือ

2.1 ต้นที่มีกิ่งก้านหนาทึบและมีกิ่งแขนงอยู่แล้ว ให้ทำการตัดกิ่งให้ต้นโปร่ง เลือกกิ่งแขนงบริเวณโคนต้นที่มีขนาดพอเหมาะ 3-5 กิ่งไว้เป็นกิ่งหลัก (เผื่อไว้อีก 2-3 กิ่งเป็นกิ่งพี่เลี้ยงให้ร่มเงา) ทำการเปลี่ยนยอดกิ่งที่เลือกไว้เป็นกิ่งหลักนั้น (ควรใช้ 1 พันธุ์ต่อต้น) เมื่อกิ่งติดดีแล้วตัดกิ่งพี่เลี้ยงทิ้งไป

2.2 ต้นที่กำลังจะทำการพินต้นอยู่แล้ว ให้ตัดเหลือแต่ตอสูงประมาณ 50 เซนติเมตร จากผิวดิน กิ่งบริเวณโคนต้นไว้ 3-5 กิ่ง เพื่อใช้เป็นกิ่งหลัก (เผื่อไว้ 2-3 กิ่งใช้เป็นกิ่งพี่เลี้ยงให้ร่มเงา) รอจนกิ่งมีขนาดพอเหมาะจึงทำการเปลี่ยนยอด เมื่อกิ่งติดดีแล้วค่อยตัดกิ่งพี่เลี้ยงทิ้งไป

รูปที่ 14 แสดงการเตรียมต้นตอกาแฟโรบัสต้าที่จะทำการเปลี่ยนยอดพันธุ์ดี

การคัดเลือกกิ่งที่จะทำการเปลี่ยนยอด ควรเป็นกิ่งที่แข็งแรงสมบูรณ์ ไม่มีโรคหรือแมลงรบกวนเป็นกิ่งอ่อน (สีเขียว) หรือกิ่งเพสลาด (สีเขียวเริ่มมีลายสีน้ำตาลเล็กน้อย) อายุตั้งแต่ 2-6 เดือน อาจถึง 8 เดือนได้ แต่หากพันธุ์ระยะดังกล่าว กิ่งเป็นสีน้ำตาลแล้วยังอาจใช้ได้ แต่เนื้อไม้จะแข็ง ฉะนั้นยาก และแผลสมานติดช้า กิ่งควรมีขนาดเส้น

ผ่าศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร หรือขนาดดินสอดำ โดยขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางกึ่งของต้นตอและกิ่งพันธุ์ดี ควร มีขนาดใกล้เคียงกันที่สุด

การคัดเลือกกิ่งพันธุ์ดี ควรมาจากต้นพันธุ์ดี/พันธุ์แนะนำ (ดูบทที่ 2 พันธุ์กาแฟโรบัสต้า) ซึ่งกิ่งพันธุ์ดีที่จะใช้ ควรเป็นกิ่งกลมหมดเหลี่ยมแล้ว มีสีเขียวจนถึงเพสลาด (สีเขียวเริ่มมีลายสีน้ำตาลเล็กน้อย) ไม่ควรใช้กิ่งแก่

3. การปฏิบัติเปลี่ยนยอดต้นตอในสวนเดิม

3.1 ทำแผลบนต้นตอ โดยใช้กรรไกรตัดแต่งกิ่งหรือมีดคม ๆ ตัดตรงปล้องที่เรียบ (ห่างจากโคน 4-6 นิ้ว) แผลหน้าตัดเรียบ ใช้มีดผ่ากึ่งกลางแผลลงไปลึกประมาณ 1 นิ้ว (รูปที่ 15 ก.)

3.2 เตรียมกิ่งพันธุ์ดี ใช้ส่วนยอดยาว 2-4 นิ้ว หรือมี 2 ข้อแรกโดยนับจากปลายยอดเข้ามา ตัดใบให้เหลือ เพียง 1/4 ของใบ และใบอ่อนสุดตรงยอดก็ไม่ต้องทิ้ง (รูปที่ 15 ข.)

3.3 ทำการเนียนกิ่งพันธุ์ดีให้รอยแผลเฉียงลง (ปากฉลาม) แผลเรียบยาว 1/4 - 1/3 นิ้ว อีกด้านหนึ่งทำให้ เหมือนกับแผลแรก เนียนแต่งปลายแผลให้เรียบตรง (รูปที่ 15 ค.)

3.4 นำกิ่งพันธุ์ดีไปเสียบบนรอยแผลของต้นตอ เวลาใส่ควรใช้มีดนำทางเปิดร่องแผลไว้ ค่อย ๆ สอดกิ่งพันธุ์ดีลงไปอย่าให้ชำ วางให้รอยแผลกิ่งพันธุ์ดีแนบกับแผลของต้นตอมากที่สุด ถ้ากิ่งพันธุ์ดีมีขนาดเส้นผ่า ศูนย์กลางใหญ่ หรือเล็กกว่าต้นตอไม่มากนัก ให้วางกิ่งพันธุ์ดีชิดริมใดริมหนึ่งของแผลบนต้นตอ (รูปที่ 15 ง.)

3.5 ผูกเชือกฟางตรงรอยแผลให้แน่น ผูกเงื่อนเพื่อไม่ให้คลายได้ (รูปที่ 15 จ.)

3.6 ใช้ถุงพลาสติกกัลบ้นอกเข้าข้างในเพื่อให้ถุงพองออก ครอบอย่าให้กิ่งแตะถูกด้านในของถุง มัดปากถุง ให้แน่นที่โคนต้นตอไม่ให้อากาศเข้าไปได้ (รูปที่ 15 ฉ.)

3.7 เอากระดาษหนังสือพิมพ์ที่ทำเป็นซองใหญ่ ๆ ครอบไว้อีกชั้น แล้วใช้ใบไม้/กิ่งไม้ หรือใบมะพร้าวแห้ง ช่วยพรางแสงกรณีไม่มีกิ่งพีเลียงบนต้นเหลืออยู่เลย

รูปที่ 15 แสดงขั้นตอนการเปลี่ยนยอดพันธุ์ดีในสวนกาแฟโรบัสต้า

4. การตรวจและการปฏิบัติหลังการเปลี่ยนยอด

หลังจากทำการเปลี่ยนยอด 3 สัปดาห์ เปิดกระดาดตรวจดู ถ้าแผลยังไม่ดำ และยอดกิ่งพันธุ์ยังเขียวใบเต่ง อยู่ แสดงว่าแผลน่าจะติดดีแล้ว (ถ้าแผลไม่ติดให้ซ่อม โดยตัดแผลเก่าทิ้งไป ทำแผลใหม่บนต้นต่อเดิมนั้น) อีก ประมาณ 3 สัปดาห์ สังเกตยอดใหม่เจริญเติบโตดีแล้ว แก่เชือกฟางผูกปากถุงพลาสติกออก แต่ยังไม่ต้องดึงถุงออก อารรวบปากถุงไว้หลวม ๆ และผูกเชือกฟางไว้เพื่อให้มีช่องระบายอากาศให้กิ่งที่เริ่มติดค่อย ๆ ปรับตัว ควรพรางแสงไว้อย่างเดิม คอยดูแลบ่อย ๆ อีกประมาณ 2-4 สัปดาห์ จึงเอาถุงและที่พรางแสงออกได้ บำรุงต้นโดยการใส่ปุ๋ย และดูแลตามปกติ